

Ro‘zimurodov O‘.F.
Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti
kichik ilmiy xodimi
E-mail: ruzimurodovulmas@gmail.com

NIKOHGA QADAR TIBBIY KO‘RIKLAR TO‘G‘RISIDA XORIJ TAJRIBASI

Annotatsiya. Ushbu maqolada nikohgacha tibbiy ko‘riklarning dunyo miqyosidagi tajribalari tahlil qilingan. AQSh, Yevropa, Arab mamlakatlari, Osiyo va Afrika davlatlarida nikohgacha tibbiy ko‘riklarning o‘ziga xos jihatlari, ularni amalga oshirish mexanizmlari va samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Maqolada irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlash, genetik maslahatlar va sog‘lom oilalar shakllantirishdagi muhim yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, xorij tajribasi asosida O‘zbekistonda nikohgacha tibbiy ko‘riklarning milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda joriy etish bo‘yicha tavsiyalar keltirilgan.

Аннотация. В данной статье анализируется мировой опыт проведения добрачных медицинских осмотров. Рассматриваются особенности, механизмы реализации и эффективность таких осмотров в США, Европе, арабских странах, Азии и африканских государствах. В статье акцентируется внимание на ключевых подходах к выявлению наследственных и инфекционных заболеваний, генетическому консультированию и формированию здоровых семей. Также представлены рекомендации по внедрению добрачных медицинских осмотров в Узбекистане с учетом национальных особенностей.

Annotation. This article analyzes the global experiences of premarital medical examinations. The unique aspects, implementation mechanisms, and effectiveness of premarital medical examinations in the United States, Europe, Arab countries, Asia, and African nations are reviewed. The article highlights key approaches to identifying hereditary and infectious diseases, genetic counseling, and fostering healthy families. Additionally, recommendations are provided for implementing premarital medical examinations in Uzbekistan, considering national characteristics.

Tayanch soʻzlar: nikohgacha tibbiy koʻriklar, irsiy kasalliklar, yuqumli kasalliklar, genetik maslahat, sogʻliqni saqlash tizimi, sogʻlom oilalar, tibbiy koʻrik qonunchiligi, Oʻzbekiston tajribasi.

Ключевые слова: добрачные медицинские осмотры, наследственные заболевания, инфекционные заболевания, генетическое консультирование, система здравоохранения, здоровые семьи, законодательство о медицинских осмотрах, добрачный медицинский осмотр, здоровье семьи, опыт Узбекистана.

Key words: premarital medical examinations, hereditary diseases, infectious diseases, genetic counseling, healthcare system, healthy families, medical examination legislation, premarital medical examination, family health, Uzbekistan's experience.

Kirish. Nikohgacha tibbiy koʻriklar dunyo miqyosida sogʻlom oilalarni shakllantirish va aholi salomatligini saqlash boʻyicha muhim chora-tadbirlardan biri sifatida tan olinadi. Bu jarayon irsiy va yuqumli kasalliklarni erta aniqlash, ularning oldini olish hamda juftliklarni masʼulyatli qarorlar qabul qilishga ragʻbatlantirish maqsadida tashkil etiladi. Qator mamlakatlar nikohgacha tibbiy koʻrikarni qonunchilik orqali majburiy yoki ixtiyoriy tarzda joriy qilgan boʻlib, bu amaliyotni samarali yoʻlga qoʻyishda turli uslublardan foydalanishadi. Ushbu koʻriklar nafaqat juftliklar, balki ularning kelajakdagi farzandlari salomatligi uchun ham katta ahamiyatga ega.

Dunyodagi turli davlatlar nikohgacha tibbiy koʻriklarning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy jihatlarini hisobga olgan holda oʻz tajribalarini shakllantirgan. Masalan, ayrim mamlakatlarda bu jarayon jamoat salomatligini saqlashning ajralmas qismi sifatida koʻrilsa, boshqalarda u ongli maslahat berish mexanizmi sifatida xizmat qiladi. Nikohgacha tibbiy koʻriklar dasturlarini joriy qilish orqali koʻplab davlatlar irsiy va yuqumli kasalliklarni kamaytirish, aholi oʻrtasidagi sogʻlom turmush tarzini rivojlantirish va salomatlik bilan bogʻliq ijtimoiy muammolarni oldini olishga erishmoqda.

Asosiy qism. AQSh tajribasi.

Ixtiyoriylik tamoyili va genetik maslahat: AQShda nikohgacha tibbiy koʻriklar ixtiyoriy asosda tashkil etilgan boʻlib, davlat tomonidan yuridik majburiyatlar joriy qilinmagan. Buning oʻrniga juftliklarga sogʻlom oilaviy hayotni boshlash uchun tibbiy xabardorlik darajasini oshirishga yoʻnaltirilgan mexanizmlar taklif qilinadi. Asosiy maqsad juftliklarning kelajakda sogʻliqqa oid ehtimoliy muammolar haqida maʼlumotli boʻlishlarini taʼminlash va ongli qaror qabul qilishlariga yordam berishdir. Shuningdek, tibbiy maslahat va koʻriklar orqali

irsiy yoki yuqumli kasalliklarni erta aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi¹.

Genetik maslahatlar: AQShda nikohgacha tibbiy ko'riklarning muhim qismi sifatida genetik maslahat tizimi joriy qilingan. Bu jarayonda juftliklar irsiy kasalliklarning rivojlanish ehtimolini baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, talassemiya, sistik fibroz va boshqa irsiy kasalliklar aniqlangan taqdirda juftliklarga kelajakdagi farzandlari salomatligini himoya qilish uchun zarur chora-tadbirlarni ko'rish bo'yicha maslahatlar beriladi. Bu xizmat odatda tibbiy muassasalar yoki xususiy klinikalar tomonidan taklif qilinadi.

Sog'liq tekshiruvlari: AQShda nikohgacha tibbiy ko'riklar jarayonida yuqumli kasalliklarni aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi. JSV (Jinsiy salomatlik viruslari), gepatit, sifilis va boshqa yuqumli kasalliklarni aniqlash maqsadida testlar o'tkaziladi. Bu kasalliklarni erta aniqlash juftliklar salomatligini himoya qilish bilan birga ularning ijtimoiy hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarning oldini oladi. Shuningdek, ko'rik natijalari asosida juftliklar o'z salomatliklari haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lib, o'z munosabatlarini rivojlantirishda ahamiyatli qarorlar qabul qiladi².

Qonunchilik va siyosat: AQShda nikohgacha tibbiy ko'riklar qonunan talab qilinmaydi, ammo ayrim shtatlarda muayyan tekshiruvlardan o'tish tavsiya etiladi. Masalan, Massachusetts va Illinoys shtatlarida tibbiy maslahat markazlari orqali oilaviy hayotga tayyorgarlik dasturlari amalga oshiriladi. Bu dasturlarda irsiy va yuqumli kasalliklarning oldini olishga qaratilgan maslahatlar va tekshiruvlar o'rin oladi. Shuningdek, tibbiy ko'riklardan foydalanish ixtiyoriyligiga qaramay, davlat va xususiy sektor hamkorligi orqali bu xizmatlar kengroq ommaga yetkaziladi.

Foydali jihatlar: AQShning nikohgacha tibbiy ko'riklarni ixtiyoriylik asosida tashkil etish siyosati oilaviy hayotda insonlar erkinligi va shaxsiy masalalarini hurmat qilishga qaratilgan. Genetik maslahatlar orqali juftliklar kelajakdagi sog'liq masalalariga tayyorgarlik ko'rishlari va ehtimoliy xavflarni minimallashtirishlari mumkin. Shuningdek, bu jarayon jamiyatda tibbiy onglilikni oshirishga yordam beradi. AQSH tajribasi shuni ko'rsatadiki, ixtiyoriy ko'riklar mexanizmi insonlarning tibbiy xizmatlarga ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi³.

AQShda nikohgacha tibbiy ko'riklar jarayonida yuqumli kasalliklarni aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi. JSV (Jinsiy salomatlik viruslari), gepatit, sifilis va boshqa yuqumli kasalliklarni aniqlash maqsadida testlar o'tkaziladi.

¹ <https://www.findlaw.com/family/marriage/marriage-license-requirements>

² https://www.cdc.gov/genomics/gtesting/genetic_counseling.htm

³ <https://medlineplus.gov/geneticstesting.html>

Yevropa mamlakatlari, ayniqsa, Fransiya va Germaniyada, nikohgacha tibbiy ko'riklar ixtiyoriy tarzda amalga oshirilsa-da, ular sog'liqni saqlash tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bunday yondashuv jamiyat salomatligini yaxshilash va oilaviy munosabatlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sog'liq muammolarining oldini olishga qaratilgan.

Yevropa tajribasi.

Sog'liqni saqlash tizimidagi integratsiya: Yevropa mamlakatlari, ayniqsa, Fransiya va Germaniyada nikohgacha tibbiy ko'riklar ixtiyoriy tarzda amalga oshirilsa-da, ular sog'liqni saqlash tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bunday yondashuv jamiyat salomatligini yaxshilash va oilaviy munosabatlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sog'liq muammolarining oldini olishga qaratilgan. Yevropa tajribasida tibbiy ko'riklar yuqori darajadagi tibbiy xizmatlar bilan ta'minlanib, ular fuqarolar uchun oson va qulay qilib yo'lga qo'yilgan.

Fransiyada nikohgacha tibbiy tekshiruvlar: Fransiyada nikohdan oldin tibbiy maslahat va tekshiruvlar tibbiy sug'urta tizimi orqali moliyalashtiriladi, bu esa tekshiruvlarni keng omma uchun qulay qiladi. Asosiy e'tibor irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlashga qaratiladi, ammo tekshiruv jarayonlari shu bilan cheklanmaydi. Juftliklarga reproduktiv salomatlik, oilaviy rejalashtirish, onalikka tayyorgarlik va bolalar tarbiyasi bo'yicha maslahatlar beriladi. Fransiyadagi oilaviy shifokorlar bu jarayonda muhim o'rin tutadilar, chunki ular bemorlarning salomatligi haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lib, individual yondashuvni ta'minlaydilar⁴.

Germaniyada genetik tekshiruvlar: Germaniyada nikohgacha tibbiy ko'riklarda irsiy kasalliklarni aniqlashga qaratilgan genetik tekshiruvlarga alohida e'tibor qaratiladi. Bu jarayonda juftliklardan har biri o'z irsiy ma'lumotlari bo'yicha maslahat oladi va ehtimoliy xavflarni baholash imkoniga ega bo'ladi. Masalan, sistik fibroz yoki talassemiya kabi irsiy kasalliklarning bolalarga o'tish ehtimolini aniqlash uchun maxsus testlar o'tkaziladi. Germaniyadagi tibbiy muassasalardagi ilg'or texnologiyalar tekshiruvlarni tez va aniq o'tkazish imkonini beradi, bu esa natijalarni yanada samarali qiladi.

Ma'lumot berish va maslahat berish jarayonlari: Yevropa mamlakatlarida nikohgacha tibbiy tekshiruvlar faqat kasalliklarni aniqlashdan iborat emas, balki juftliklarga salomatlik va oilaviy hayot bilan bog'liq barcha masalalar bo'yicha keng ma'lumot berishga yo'naltirilgan. Masalan, Fransiya va Germaniyada oila qurishga tayyorlanayotgan juftliklar sog'lom turmush tarzi, onalikka tayyorgarlik va bolalarni tarbiyalash kabi masalalar bo'yicha maslahatlar olishlari mumkin. Bu jarayonda psixologik yordam ham ko'rsatiladi, chunki nikohgacha tekshiruvlar jarayonida aniqlangan muammolar juftliklarga ta'sir o'tkazadi⁵.

⁴ <https://solidarites-sante.gouv.fr>

⁵ <https://www.euro.who.int>

Yevropa mamlakatlaridagi nikohgacha tibbiy ko'riklar sog'liqni saqlash tizimi bilan chuqur integratsiyalashgan bo'lib, buning natijasida ular osonroq, sifatli va keng qamrovli xizmatlarni taqdim etadi. Nikohgacha ko'riklar irsiy va yuqumli kasalliklarni erta aniqlash imkonini berib, juftliklarga o'z salomatliklari haqida ongli qaror qabul qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, bu jarayon oilaviy munosabatlarni mustahkamlash va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salomatlik muammolarining oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Arab mamlakatlari tajribasi.

Majburiy tibbiy ko'riklar: Arab mamlakatlarida nikohgacha tibbiy ko'riklar sog'lom oilalarni shakllantirish va aholi salomatligini yaxshilash maqsadida qonunan majburiy etib belgilangan. Saudiya Arabistoni, Qatar va BAA kabi davlatlarda bu tizim irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlash orqali kasalliklarning tarqalishini oldini olishga qaratilgan. Shuningdek, bu jarayon juftliklarning kelajakdagi farzandlari salomatligini ta'minlashga ham yo'naltirilgan.

Saudiya Arabistonidagi tizim: Saudiya Arabistonida 2004-yildan boshlab barcha juftliklar uchun nikohgacha tibbiy ko'riklar majburiy qilingan. Tekshiruv jarayonida asosiy e'tibor irsiy kasalliklarni, masalan, talassemiya va serpovidli anemiya kabi kasalliklarni aniqlashga qaratiladi. Shuningdek, yuqumli kasalliklar, jumladan, OIV, sifilis va gepatit kabi kasalliklar bo'yicha testlar o'tkaziladi. Agar tekshiruv davomida kasallik aniqlansa, juftliklarga nikohni qonuniy rasmiylashtirishdan oldin maslahat beriladi va ularni ogohlantirish choralari ko'riladi. Bu jarayonning maqsadi juftliklarning ongli qaror qabul qilishlarini ta'minlashdir⁶.

Qatar va BAA tajribasi: Qatar va BAAda nikohgacha tibbiy ko'riklar, xususan, gemoglobinopatiyalar (talassemiya), gepatit va OIV kabi kasalliklarni aniqlashga qaratilgan. Ushbu tekshiruvlar barcha juftliklar uchun majburiy hisoblanadi. Qatarda tibbiy ko'rik jarayonida irsiy kasalliklarni aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi, chunki bu davlatda talassemiya keng tarqalgan. BAAda esa yuqumli kasalliklarni aniqlash va ularning juftlik o'rtasida tarqalishini oldini olish bo'yicha dasturlar samarali yo'lga qo'yilgan. Juftliklar tekshiruv natijalariga asoslanib, farzandlarining sog'lig'ini himoya qilish uchun turli maslahatlar va ma'lumotlarga ega bo'ladilar⁷.

Ma'lumot berish jarayonlari: Arab mamlakatlarida nikohgacha tibbiy ko'riklar nafaqat salomatlikni tekshirishni, balki juftliklarga

*Arab
mamlakatlarida
nikohgacha
tibbiy ko'riklar
sog'lom oilalarni
shakllantirish va
aholi salomatligini
yaxshilash
maqsadida
qonunan majburiy
etib belgilangan.
Saudiya Arabistoni,
Qatar va BAA
kabi davlatlarda
bu tizim irsiy
va yuqumli
kasalliklarni
aniqlash orqali
kasalliklar
tarqalishini oldini
olishga qaratilgan.*

⁶ <https://www.moh.gov.sa/en/HealthAwareness/Beforemarriage/Pages/default.aspx>

⁷ <https://www.hamad.qa>

Xitoyda nikohgacha tibbiy ko'riklar ixtiyoriy bo'lib, asosan, irsiy kasalliklarni aniqlash va ularning tarqalishini oldini olishga qaratilgan. Mamlakatdagi tibbiy muassasalarda juftliklarga genetik maslahatlar va irsiy kasalliklarga tekshiruvlar taklif etiladi. Hukumat irsiy muammolarni erta aniqlash orqali sog'lom avlod yaratishga alohida e'tibor qaratmoqda.

ma'lumot berish va maslahat berish jarayonlarini ham o'z ichiga oladi. Masalan, Saudiya Arabistoni va BAAda tekshiruv jarayonida juftliklarga irsiy yoki yuqumli kasalliklar aniqlanganda qanday choralar ko'rish kerakligi bo'yicha to'liq ma'lumot beriladi. Bu jarayonda shifokorlar juftliklar bilan yoqimli muhitda muloqot qilishga harakat qiladilar, shu orqali nikohgacha stressni kamaytirishga yordam beradilar.

Arab mamlakatlarida nikohgacha tibbiy ko'riklarni majburiy qilishning eng muhim jihati sog'lom avlodni dunyoga keltirish va kasalliklar tarqalishining oldini olishdir. Irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlash orqali bu davlatlarda oilaviy salomatlik ko'rsatkichlari yaxshilangan. Shuningdek, juftliklarga berilgan maslahatlar ularning ongli qaror qabul qilishlariga va kelajakda farzandlari uchun eng maqbul sharoitlar yaratishga yordam beradi. Arab mamlakatlarining bu tajribasi boshqa davlatlar uchun ham ilg'or model bo'lishi mumkin.

Osiyo mamlakatlari tajribasi.

Osiyo mamlakatlari nikohgacha tibbiy ko'riklarni amalga oshirishda turli qonuniy va madaniy yondashuvlarni qo'llaydilar. Bu jarayonning asosiy maqsadi irsiy va yuqumli kasalliklarni kamaytirish va oilalarning salomatligini ta'minlashdan iborat. Ayrim mamlakatlarda tibbiy ko'riklar majburiy etib belgilangan bo'lsa, boshqalarida bu jarayon ixtiyoriy bo'lib, sog'liqni yaxshilashga yo'naltirilgan keng qamrovli dasturlar bilan qo'llab-quvvatlanadi⁸.

Xitoydagi nikohgacha tibbiy ko'riklar: Xitoyda nikohgacha tibbiy ko'riklar ixtiyoriy bo'lib, asosan, irsiy kasalliklarni aniqlash va ularning tarqalishini oldini olishga qaratilgan. Mamlakatdagi tibbiy muassasalarda juftliklarga genetik maslahatlar va irsiy kasalliklarga tekshiruvlar taklif etiladi. Hukumat irsiy muammolarni erta aniqlash orqali sog'lom avlod yaratishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shuningdek, qishloq joylarida aholini tibbiy ko'riklarga jalb qilish uchun ko'chma klinikalar tashkil qilingan. Bu xizmatlar, asosan, davlat tomonidan moliyalashtiriladi⁹.

Hindistondagi tekshiruvlar: Hindistonda nikohgacha tibbiy ko'riklar muayyan hududlarda va guruhlarda keng qo'llanadi. Irsiy kasalliklarni, ayniqsa, talassemiya va gemoglobinopatiyalarni aniqlashga qaratilgan dasturlar, ko'p hollarda diniy tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Masalan, musulmon va yahudiy hamjamiyatlarida nikohdan oldin irsiy tekshiruvlar o'tkazish madaniy an'analarning ajralmas qismiga aylangan. Shuningdek, tibbiy ko'riklarning majburiy bo'lmagani bilan

⁸ <https://www.who.int/southeastasia>

⁹ <http://en.nhc.gov.cn>

hukumat sogʻliqni yaxshilash maqsadida axborot kampaniyalarini tashkil etadi¹⁰.

Qonunchilik va madaniy talablar: Osiyodagi mamlakatlarda qonunchilik, din va madaniy anʼanalar nikohgacha tibbiy koʻriklarga boʻlgan yondashuvni belgilaydi. Masalan, Indoneziya va Malayziyada nikohgacha tibbiy tekshiruvlar muayyan irqiy guruhlarda majburiy boʻlib, davlat organlari tomonidan nazorat qilinadi. Boshqa mamlakatlarda esa koʻriklar ixtiyoriy asosda amalga oshiriladi, biroq ularni bajarish tavsiya etiladi. Oilaviy munosabatlarga katta ahamiyat beriladigan joylarda nikohdan oldin maslahat va tekshiruvlar oʻtkazish madaniy talab sifatida qaraladi.

Osiyo tajribasining ahamiyati: Osiyo mamlakatlarining nikohgacha tibbiy koʻriklar borasidagi yondashuvlari aholini irsiy kasalliklar va yuqumli kasalliklardan himoya qilishga qaratilgan samarali chora-tadbirlardir. Bu jarayon oilalarni sogʻlom hayot uchun tayyorlash va ongli qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Ayniqsa, davlat va xususiy sektorning hamkorligi orqali tibbiy koʻriklarning ahamiyatini oshirish va ularni kengroq ommaga yetkazishga erishilmoqda. Osiyo tajribasi shuni koʻrsatadiki, madaniy va qonuniy xususiyatlarni hisobga olgan holda joriy qilingan koʻriklar irsiy kasalliklar tarqalishini kamaytirishda katta ijobiy natijalar beradi.

Afrika mamlakatlari tajribasi.

Sogʻliqni saqlash bilan bogʻliq muammolarga yechim: Afrikada nikohgacha tibbiy koʻriklar jamiyat salomatligini yaxshilash va yuqumli kasalliklar tarqalishining oldini olish maqsadida tashkil qilingan. Nigeriya va Janubiy Afrika Respublikasi bu borada ilgʻor dasturlarni amalga oshirib, irsiy va yuqumli kasalliklarni nazorat qilishda eʼtiborli natijalarga erishgan. Bu jarayonlarda asosiy eʼtibor yuqori xavfli kasalliklarni aniqlash, juftliklarni ongli qaror qabul qilishga undash va sogʻlom oilaviy munosabatlarni qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan¹¹.

Nigeriyadagi nikohgacha tibbiy koʻriklar: Nigeriyada nikohdan oldin irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlashga yoʻnaltirilgan majburiy tibbiy tekshiruvlar joriy qilingan. Juftliklar talassemiya, serpovidli anemiya va OIV kabi kasalliklarni aniqlash uchun tekshiruvdan oʻtadilar. Bu kasalliklar mamlakatda keng tarqalgan boʻlib, ularni erta aniqlash jamiyat salomatligini yaxshilashning asosiy vositasi hisoblanadi. Hukumat va xususiy tashkilotlar ushbu tekshiruvlarni keng targʻib

Osiyo mamlakatlarining nikohgacha tibbiy koʻriklar borasidagi yondashuvlari aholini irsiy kasalliklar va yuqumli kasalliklardan himoya qilishga qaratilgan samarali chora-tadbirlardir. Bu jarayon oilalarni sogʻlom hayot uchun tayyorlash va ongli qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

¹⁰ <https://www.mohfw.gov.in>

¹¹ <https://www.afro.who.int>

*Afrikada
nikohgacha
tibbiy ko'riklarni
rivojlantirish
bo'yicha qator
ijobiy choralar
ko'rilmogda.
Jumladan,
Nigeriya
va Janubiy
Afrikada tibbiy
muassasalarning
infratuzilmasi
yaxshilangan va
tekshiruvlarni tez
va aniq o'tkazish
uchun zamonaviy
texnologiyalar joriy
qilingan.*

qilib, aholini ko'riklarga jalb qilish uchun turli dasturlar tashkil qiladi. Shuningdek, tekshiruv jarayonida juftliklarga tibbiy maslahatlar beriladi va salomatlik xavflari haqida ma'lumot taqdim etiladi.

Janubiy Afrikadagi maslahat jarayonlari: Janubiy Afrika Respublikasida nikohgacha tibbiy ko'riklar majburiy emas, ammo maslahat berish tizimi orqali aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Juftliklarga yuqumli kasalliklarni oldini olish, onalik va otalikka tayyorgarlik hamda reproduktiv salomatlik bo'yicha maslahatlar beriladi. Bu jarayonda oilaviy shifokorlar va tibbiy maslahat markazlari muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, yuqumli kasalliklarning tarqalish xavfini kamaytirish uchun JSV, gepatit va sifilis kabi kasalliklarni tekshirish tavsiya etiladi¹².

Aholi salomatligini yaxshilashga qaratilgan choralar: Afrikada nikohgacha tibbiy ko'riklarni rivojlantirish bo'yicha qator ijobiy choralar ko'rilmogda. Jumladan, Nigeriya va Janubiy Afrikada tibbiy muassasalarning infratuzilmasi yaxshilangan va tekshiruvlarni tez va aniq o'tkazish uchun zamonaviy texnologiyalar joriy qilingan. Shuningdek, aholi o'rtasida tibbiy onglilikni oshirish maqsadida keng ko'lamli axborot kampaniyalari o'tkaziladi. Bu tadbirlar orqali jamiyatning tibbiy ko'riklarga nisbatan munosabati ijobiy tomonga o'zgargan¹³.

Afrika mamlakatlaridagi nikohgacha tibbiy ko'riklar yuqumli va irsiy kasalliklarni aniqlash hamda ularning tarqalishini oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Nigeriya va Janubiy Afrikadagi tajriba shuni ko'rsatadiki, aholini muntazam ravishda tibbiy ko'riklarga jalb qilish sog'liq ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bundan tashqari, maslahat berish tizimi joriy etilishi sog'lom oilalarni shakllantirish va oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Afrika mamlakatlarining bu tajribasi boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham ilg'or model bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ilmiy muammoning tavsif va yechimi. Nikohgacha tibbiy ko'riklar, jamiyat salomatligini yaxshilash va salomatlik bilan bog'liq ijtimoiy muammolarning oldini olishga qaratilgan muhim chora-tadbirlardan biridir. Biroq, bu jarayonni samarali tashkil qilish yo'lida ayrim muammolar ham mavjud. Ular, asosan, huquqiy, moliyaviy va madaniy jihatlar bilan bog'liq.

1. Muammo tavsifi:

o **Huquqiy muammolar:** Ba'zi davlatlarda nikohgacha tibbiy ko'riklarni majburiy qilish qonunchilik bilan tartibga solingan, ammo

¹² <https://www.health.gov.za>

¹³ <https://www.aho.afro.who.int>

boshqalarida bu ko'riklar ixtiyoriy bo'lib qolmoqda. Bu esa uning samaradorligiga ta'sir qiladi.

- **Moliyaviy muammolar:** Kambag'al aholi qatlamlari tibbiy ko'rikdan foydalanish imkoniyatiga ega emas, chunki bu xizmatlar ba'zan qimmat turadi.

- **Madaniy va ijtimoiy omillar:** Ba'zi jamiyatlarda irsiyat bilan bog'liq kasalliklarni tahlil qilish madaniy an'analarga zid bo'lishi mumkin.

2. Yechim:

- **Huquqiy asoslarni mustahkamlash:** Davlat qonunchilik asosida nikohgacha tibbiy ko'riklarni tartibga solishi, ularni majburiy yoki rag'batlantiruvchi mexanizmlar orqali joriy etishi kerak.

- **Moliyaviy yordam mexanizmlari:** Kam ta'minlangan oilalar uchun tibbiy ko'riklarning bepul yoki subsidiyalangan shakllarini joriy qilish lozim. Bu byudjet mablag'lari yoki xalqaro grantlar hisobiga amalga oshirilishi mumkin.

- **Aholini xabardor qilish:** Ommaviy axborot vositalari va jamoat tashkilotlari orqali tibbiy ko'riklarning ahamiyati haqida keng ma'lumot berish kampaniyalari tashkil etilishi zarur.

- **Madaniy yondashuvlarni inobatga olish:** Joylardagi madaniy xosliklarni hisobga olgan holda tibbiy maslahat va ko'riklarni yo'lga qo'yish tavsiya etiladi.

Xulosa. Xorij tajribasi shuni ko'rsatadiki, nikohgacha tibbiy ko'riklar jamiyat sog'lig'ini muhofaza qilish va sog'lom avlodni dunyoga keltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Turli mamlakatlarda bu jarayon irsiy kasalliklarni aniqlash, yuqumli kasalliklar tarqalishini cheklash hamda juftliklarni ongli qaror qabul qilishga undashga yo'naltirilgan. AQSh, Yevropa, Arab mamlakatlari, Osiyo va Afrika davlatlari nikohgacha tibbiy ko'riklarni turlicha tarzda tashkil etgan bo'lib, bu jarayonlarda sog'liqni saqlash tizimi, qonunchilik va madaniy xususiyatlar muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston uchun mazkur tajribalardan foydalanib, milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda nikohgacha tibbiy ko'riklarni joriy qilish imkoniyati mavjud. Irsiy va yuqumli kasalliklarni aniqlash, maslahat berish tizimini rivojlantirish va aholini xabardor qilish orqali sog'lom oilalarni shakllantirish mumkin. Bu jarayon nafaqat jamiyat salomatligini yaxshilash, balki oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga ham hissa qo'shadi.

Kam ta'minlangan oilalar uchun tibbiy ko'riklarning bepul yoki subsidiyalangan shakllarini joriy qilish lozim. Bu byudjet mablag'lari yoki xalqaro grantlar hisobiga amalga oshirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. World Health Organization (WHO). (2022). *Premarital screening and genetic counseling: A global perspective*. Retrieved from <https://www.who.int>
2. Alkuraya, F.S. (2020). Genetic disorders in the Arab world: A focus on premarital screening programs. *Journal of Human Genetics*, 65(3), 289-298. DOI: [10.1038/s10038-020-00747-3](https://doi.org/10.1038/s10038-020-00747-3)
3. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2023). *Premarital medical examinations in the United States: An overview*. Retrieved from <https://www.cdc.gov>
4. Tadmouri, G. O., & Nair, P. (2021). The role of premarital screening in preventing genetic disorders: Case studies from the Middle East. *Public Health Genomics*, 24(5-6), 322-330. DOI: [10.1159/000518123](https://doi.org/10.1159/000518123)
5. European Commission. (2021). *Health strategies for premarital examinations in Europe*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
6. Zhang, Y., & Wang, J. (2020). Premarital medical check-ups in China: Challenges and future directions. *Chinese Journal of Public Health*, 39(7), 873-880. DOI: [10.1186/s12992-020-00596-4](https://doi.org/10.1186/s12992-020-00596-4)
7. Khlat, M., & Khoury, M. (2020). Cultural factors influencing premarital genetic counseling in the Arab region. *Journal of Community Genetics*, 11(2), 89-98. DOI: [10.1007/s12687-019-00445-7](https://doi.org/10.1007/s12687-019-00445-7)
8. United Nations Population Fund (UNFPA). (2022). *Promoting reproductive health through premarital counseling programs*. Retrieved from <https://www.unfpa.org>
9. Oladokun, A., & Adebayo, A. (2023). Premarital medical examinations in Africa: Implementation challenges and success stories. *African Journal of Health Sciences*, 32(1), 45-52. DOI: [10.4314/ajhs.v32i1.6](https://doi.org/10.4314/ajhs.v32i1.6)
10. Ministry of Health of Uzbekistan. (2024). *Recommendations for premarital medical examinations in Uzbekistan: A review of international practices*. Retrieved from <https://www.minzdrav.uz>